

בראשית פרק כח

(י) ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה:

(יא) ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשתיו וישכב במקום ההוא:

(יב) ויחלם והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלהים עלים וירדים בו:

(טז) וייקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש יקוק במקום הזה ואנכי לא ידעתי:

(יז) ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים:

(יח) וישכם יעקב בבקר ויקח את האבן אשר שם מראשתיו וישם אתה מצבה ויצק שמן על ראשה:

(יט) ויקרא את שם המקום ההוא בית אל ואולם לוז שם העיר לראשנה:

רשב"ם בראשית פרק כח

(י) וילך חרנה- הלך לצד חרן:

(יא) ויפגע במקום- אירע לו דרכו במקום אחד חוץ מעיר לוז:

כי בא השמש- ולא היה לו פנאי ליכנס בעיר ביום, כדאמר רב יהודה לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב:

תלמוד בבלי מסכת חולין דף צא עמוד ב

כתיב ויזרח לו השמש, וכי שמש לו לבד זרחה? והלא לכל העולם זרחה! אמר ר' יצחק: שמש הבאה בעבורו, זרחה בעבורו, דכתיב +בראשית כ"ח+ ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה, וכתיב ויפגע במקום, כי מטא לחרן אמר: אפשר עברתי על מקום שהתפללו אבותי, ואני לא התפללתי? כד יהיב דעתיה למיהדר- קפצה ליה ארעא, מיד- ויפגע במקום, כד צלי בעי למיהדר, אמר הקב"ה: צדיק זה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה? מיד בא השמש.

רש"י מסכת חולין דף צא עמוד ב

כתיב וילך חרנה- דמשמע דמטא לחרן והדר כתיב ויפגע במקום דהיינו בית אל דאכתי לא מטא לחרן.

שהתפללו בו אבותי- האי בית אל לא הסמוך לעי הוא אלא ירושלים ועל שם יהיה בית אלהים קראו בית אל והוא הר המוריה שהתפלל בו אברהם והוא שדה שהתפלל בו יצחק דכתיב (בראשית כד) לשוח בשדה דהכי אמרינן בפסחים (דף פח) אל הר ה' ואל בית אלהי יעקב מאי שנא יעקב אלא לא כאברהם שקראו הר דכתיב בהר ה' ולא כיצחק שקראו שדה דכתיב לשוח בשדה אלא כיעקב שקראו בית.

קפצה- לשון (דברים טו) לא תקפוץ את ירך נתקצרה ונתקמצה לו.

רש"י מסכת סנהדרין דף צה עמוד ב

קפצה ליה ארעא- והיה שם מיד, וקרא מוכיח, דכתיב ויפגע במקום שהמקום פגעו ושקפצה לו הארץ ונתקרב לו המקום.

יונתן בראשית פרק כח

(י) חמשא ניסין אתעבידו ליעקב בזמן דנפק מן בירא דשבע ניסא קמא אתקצרו שעויו דיומא וטמע שימשא בלא אשוניה מן קדם דהוה דבירא מתחמד למללא עמיה ניסא תניינא ארבעתי אבניא דשוי איסדוי אשכח יתהון בצפרא לאבנא חדא ניסא תליתאה אבנא דהוה כל עדריא מתכנשין ומגלגלין לה מעילוי פם בירא גלגל יתה בחדא מן דרעויו ניסא רביעאה דטפת בירא וסליקו מיא לאנפוי והות טייפא כל יומין דהוה בחרן ניסא חמישאה קפצת ארעא קומוי ובהוה יומא דנפק אזל לחרן:

רש"י בראשית פרק כח

(יז) כי אם בית אלהים- אמר רבי אלעזר בשם רבי יוסי בן זמרא הסולם הזה עומד בבאר שבע ואמצע שיפועו מגיע כנגד בית המקדש, שבאר שבע עומד בדומה של יהודה, וירושלים בצפונה בגבול שבין יהודה ובנימין, ובית אל היה בצפון של נחלת בנימין בגבול שבין בנימין ובין בני יוסף, נמצא סולם שרגליו בבאר שבע וראשו בבית אל מגיע אמצע שיפועו נגד ירושלים. וכלפי שאמרו רבותינו שאמר הקב"ה צדיק זה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה, ועוד אמרו יעקב קראה לירושלים בית אל וזו לוז היא ולא ירושלים ומהיכן למדו לומר כן. אומר אני שנעקר הר המוריה ובא לכאן, וזהו היא קפיצת הארץ האמורה בשחיטת חולין (חולין צא ב), שבא בית המקדש לקראתו עד בית אל, וזהו ויפגע במקום. [ואם תאמר וכשעבר יעקב על בית המקדש מדוע לא עכבו שם, איהו לא יהיב לביה להתפלל במקום שהתפללו אבותיו, ומן השמים יעכבוהו, איהו עד חרן אזל כדאמרינן בפרק גיד הנשה (חולין צא ב), וקרא מוכיח וילך חרנה, כי מטא לחרן אמר אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו, יהיב דעתיה למהדר וחזר עד בית אל וקפצה לו הארץ]:

רמב"ן בראשית פרק כח

(יז) כי אם בית אלהים זה שער השמים- הוא בית המקדש שהוא שער לעלות משם התפלות והקרבות לשמים. וכתב רש"י אמר רבי אלעזר בשם ר' יוסי בן זמרא (ב"ר סט ה), הסולם הזה עומד בבאר שבע, ושיפועו מגיע עד בית המקדש, שבאר שבע עומד בדורו של יהודה, וירושלם בצפון בגבול שבין יהודה ובנימין, ובית אל היה בצפון של נחלת בנימין, בגבול שבין בנימין ובין בני יוסף, נמצא סולם רגליו בבאר שבע וראשו בבית אל מגיע שפועו כנגד ירושלם: ושארמו רבותינו (חולין צא ב) צדיק זה בא לבית מלוני, ועוד אמרו (פסחים פח א) יעקב קראו בית אל, וזו לוז היא ולא ירושלם, ומהיכן למדו לומר כן, אני אומר שנעקר הר המוריה ובא לכאן וזו היא קפיצת הארץ האמורה בשחיתת חולין (חולין צא ב) שבא בית המקדש לקראתו עד בית אל, וזהו ויפגע במקום:

ואם תאמר, כשעבר יעקב אבינו על בית המקדש מדוע לא עכבוהו שם, איהו לא יהב דעתיה להתפלל במקום שהתפללו אבותיו, ומן השמים יעכבוהו, איהו עד חרן אזל, כדאמרינן בפרק גיד הנשה (שם), וקרא מסייע לן וילך חרנה, כי מטא לחרן אמר אפשר עברתי על מקום שהתפללו בו אבותי ולא התפללתי בו, יהב דעתיה למהדר, וחזר עד בית אל, קפצה ליה ארעא עד בית אל. כל אלו דברי הרב:

ולא נראה לי כלל, שאין קפיצת הארץ שהזכירו ביעקב אלא כאותה שאמרו באליעזר עבד אברהם שבא ביום אחד לחרן, כמו שאמרו בסנהדרין (צה א) שלשה קפצה להם הארץ, אליעזר עבד אברהם, ויעקב אבינו, ואבישי בן צרויה. ופירשו אליעזר עבד אברהם, דכתיב (לעיל כד מב) ואבא היום אל העין, למימרא דההוא יומא נפק. יעקב, דכתיב ויפגע במקום. כי מטא לחרן אמר, אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו, כיון דהרהר בדעתיה למהדר קפצה ליה ארעא, מיד ויפגע במקום:

הנה בפירוש אומרים שכיון שעלה בלבו בחרן לחזור קפצה לו הארץ ופגע במקום שהתפללו בו אבותיו, לא שחזר לבית אל ולא שקפץ הר המוריה ובא לשם. ובבראשית רבה (נט יא) עוד עשו שניהם שוים בקפיצה, אמרו ויקם וילך אל ארם נהרים (לעיל כד י), בר יומו, ואבא היום אל העין, היום יצאתי והיום באתי. וביעקב דרשו (ב"ר סח ח) כן, וילך חרנה, רבנין אמרינן בר יומו:

ומה טעם שיקפוץ הר המוריה ויבא עד בית אל אחר שטרח יעקב לחזור מחרן ועד בית אל מהלך כמה ימים. ועוד, כי בית אל איננו סוף גבול ארץ ישראל מפאת חרן, כי חרן ארץ קדם הוא. ועוד, שאין האמצעות נקרא שפוע הסולם. ועוד, מה טעם להיותו כנגד בית אל, והאמצע איננו מורה על דבר יותר מכולו:

אבל מדרשים הללו ענין אחר להם. אמרו שם בבראשית רבה (סח ה) אמר רבי הושעיה, כבר כתיב (לעיל כח ז) וישמע יעקב אל אביו ואל אמו וילך פדנה ארם, ומה תלמוד לומר ויצא יעקב מבאר שבע, אלא אמר, אבא בשעה שבקש לצאת לחוצה לארץ מהיכן הורשה לו, לא מבאר שבע, אף אני הריני הולך לבאר שבע, אם נתן לי רשות הריני יוצא ואם לאו איני יוצא, לפיכך הוצרך הכתוב לומר ויצא יעקב מבאר שבע:

וכוונת המדרש הזה כי הם סבורים שיעקב בחברון נתברך שהוא ארץ מגורי אביו, ולשם חזר אליו, שנאמר (להלן לה כז) ויבא יעקב אל יצחק אביו ממרא קרית הארבע היא חברון אשר גר שם אברהם ויצחק. ואם כן הכתוב שאמר ויצא יעקב מבאר שבע, כי כאשר צוהו אביו ללכת אל לבן הלך שם ליטול רשות, והוא המקום שלן בו וראה מראות אלהים ונתן לו הרשות לצאת, כמו שאמר ושמתך בכל אשר תלך והשיבותיך אל האדמה הזאת:

והסולם שראה, לדעת רבי יוסי בן זימרא ראה שרגליו בבאר שבע במקום אשר הוא שוכב שם, וסוף שיפועו שהוא ראש הסולם מגיע עד כנגד בית המקדש, נסמך בשמים בפתח שהמלאכים נכנסים ויוצאים בו, והשם הנכבד נצב עליו, ולכן ידע שבאר שבע הוא שער השמים טוב לתפלה, ובית המקדש בית אלהים. ובבקר נשא יעקב רגליו מבאר שבע וילך חרנה בן יומו, והיא קפיצת הדרך שלו. זהו דעת רבי יוסי בן זימרא שאמר בבראשית רבה (סט ז) הסולם הזה עומד בבאר שבע ושיפועו מגיע עד בית המקדש, שנאמר ויצא יעקב מבאר שבע, ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה: והאבן אשר שם מצבה לא במקום שכיבתו הקים אותם, שהרי באר שבע איננו בית אל, והוא בבית אל העמיד אותה ולשם חזר בשובו, שנאמר (להלן לה א) קום עלה בית אל ועשה שם מזבח לאל הנראה אליך וגו', אבל הקים אותה כנגד השיפוע במקום שראש הסולם עומד שקרא אותו בית אלהים, והיא עיר לוז. ולדעתו של רבי יוסי בן זמרא לוז היא ירושלים שקראו בית אל. ואפשר שיהיה כן לפי המקראות שבספר יהושע. ובאמת שאיננו בית אל הסמוך לעי, כי כן שם העיר ההיא לראשונה בימי אברהם וקודם לכן:

ורבי יהודה ברבי סימון חלק שם (בב"ר סט ז) על רבי יוסי בן זימרא ואמר הסולם הזה עומד בבית המקדש, ושיפועו מגיע עד בית אל, מאי טעמיה, ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה וגו' ויקרא שם המקום ההוא בית אל. ודעת רבי יהודה ברבי סימון כי "ויפגע במקום" הוא הר המוריה. וילן שם כי בא השמש לו בלא עתו, שאמרו צדיק זה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה, וראה הסולם רגליו במקום ההוא ושיפועו שהוא ראשו מגיע עד כנגד בית אל זה, והיא עיר לוז. ואמר כי זה המקום בית אלהים, ושיפוע הסולם שער השמים. והנה הר המוריה טוב לתפלה, וגם בית אל מקום ראוי לעבוד שם האלהים והקים המצבה בבית אל, כי לדעת כולם כנגד השיפוע הקים אותה:

ויסכים דעתו של רבי יהודה ברבי סימון עם המדרש שבגמרא בפרק גיד הנשה (חולין צא ב) ובפרק חלק (סנהדרין צה ב) שיעקב יצא מבאר שבע והלך לחרן וכשנמלך לחזור ולהתפלל במקום שהתפללו אבותיו בהר המוריה, אז קפצה לו הארץ ויפגע מיד בהר המוריה. ושמה דעתם שקפצה לו בהליכה ובחזרה כדברי האומר (בב"ר סח ח) וילך חרנה בן יומו, ויפגע במקום מיד בפתע פתאום:

ומצאתי עוד מפורש בפרקי רבי אליעזר הגדול (פרק לה), אמר בן שבעים ושבע שנה היה יעקב בצאתו מבית אביו, והיתה הבאר מהלכת לפניו מבאר שבע ועד הר המוריה מהלך שני ימים, והגיע לשם בחצי היום וכו', אמר לו הקב"ה, יעקב, הלחם בצקלונך והבאר לפניך לאכול ולשתות ולשכב במקום הזה, אמר לפניו, רבון כל העולמים, עד עכשיו יש לשמש ירידות מעלות חמשים ואני שוכב במקום הזה, ובלא עתו בא השמש ממערב, והביט יעקב וראה את השמש בא

במערב, וילן שם כי בא השמש, לקח יעקב שתיים עשרה אבנים מאבני המזבח שנעקד עליו יצחק אביו ושם אותם מראשותיו, להודיעו שעתידין לעמוד ממנו שנים עשר שבטים. ונעשו כלן אבן אחת, להודיעו שכלן עתידים להיות גוי אחד בארץ, שנאמר (ש"ב ז כג) ומי כעמך ישראל גוי אחד:

השכים יעקב בבקר בפחד גדול ואמר ביתו של הקב"ה במקום הזה, שנאמר ויירא ויאמר מה נורא המקום, **מכאן אתה למד שכל המתפלל בירושלם כאלו מתפלל לפני כסא הכבוד, ששער שמים הוא פתוח לשמוע תפלתן של ישראל,** שנאמר וזה שער השמים. ושב יעקב ללקט האבנים ומצא אותן כלן אבן אחת, **ושם אותה מצבה בתוך המקום, וירד לו שמן מן השמים ויצק עליה, שנאמר ויצוק שמן על ראשה. מה עשה הקב"ה, נטל רגל ימינו וטבע את האבן עד עמקי תהומות ועשה אותה סניף לארץ כאדם שהוא נותן סניף לכיפה, לפיכך נקראת אבן שתיה ששם הוא טבור הארץ, ומשם נפתחה הארץ, ועליה היכל ה' עומד, שנאמר והאבן הזאת אשר שמתני מצבה יהיה בית אלהים, ומשם נשא רגליו וכהרף עין בא לחרן, עד כאן:**

והנה המדרשים כולם, אף על פי שיש ביניהם חלוקה במקצת, אבל כלם מודים שקפיצת הארץ היתה ליעקב שהלך מהלך כמה ימים כהרף עין. ויתכן שכלם מודים זה לזה ובכל הליכותיו קפצה לו, בלכתו מבאר שבע לחרן, וברצותו לשוב להר המוריה, ובצאתו משם לחרן. ואין אחד מכל המדרשים שיאמר כדברי רש"י: